

Светлана Шеатовић

Институт за књижевност и уметност

Краља Милана 2

Београд, Србија

svetlana.seatovic@gmail.com

НОВИ ПРАВЦИ У ТУМАЧЕЊУ ПОЕЗИЈЕ ВАСКА ПОПЕ¹ УСПРАВНА ЗЕМЉА И СРПСКОВИЗАНТИЈСКО НАСЛЕЂЕ

„Све што је за свога земаљског трајања Васко Попа узео од живота вратио му је стотруку. То је једна од онаких, заумних камата, коју само они најређи међу реткима могу преузети на своја плећа и своју савест. Писао је само стихове и не би се могло рећи да их је за пола столећа написао баш много: јер, све што је овај умни и сензибилни човек сазнао и осетио – сажео је и кондензовао до крајњих могућих граница које је поднео богати и разуђењени српски језик на којем је певао. Био је мајстор, маг језика, али се могао створити и такав утисак да је читаву своју поезију остварио ван говора и мимо речи: певао је у наоко једноставним сликама, испод којих су – као у неком зачараном калеидоскопу – светлוצале и друге, све важније од важнијих слика, у оноликом броју у коликом их је ко желео или умео да замисли.” [Раичковић1996: 255–256]. Песник Стеван Раичковић се овим речима опростио од Васка Попе, генерацијски блиског, а поетички веома далеког књижевника. Тако је песник савременик у овом опроштајном говору сажео сву изузетност и контраверзност Попине поезије и живота сводећи је у неколико кључних речи: космос, паралелан свет, једноставне и семантички дубоке песничке слике.

Двадесет и пет година после смрти најпревођенијег модерног српског песника Васка Попе још увек сабирамо тумачења, оцене и трагамо за најподеснијим теоријским правцима у проучавању овог поете. Васко Попа је

---

¹ Текст је настао у оквиру рада на пројекту *Смена поетичких парадигми у српској књижевности 20. века-национални и европски контекст 1780/16* у Институту за књижевност и уметност, а финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

српски песник румунског порекла, али по основној песничкој вокацији, елиптичности песничког језика, вишесмислености и богатству културних и митских слојева представља универзалног, светског песника. Зато је откривање његове поезије лавиринт језичких и семантичких енигми, које ће још веома дуго бити прави изазови за историчаре и критичаре модерне српске поезије друге половине 20. века. Васко Попа је међу првим српским песницима превођен на енглески језик почетком седамдесетих година. Веома је занимљиво да су већ први преводи Попине поезије имали утицаја на савремене америчке песнике и да је та рецепција била на изузетно високом нивоу. Чарлс Симић, амерички песник српског порекла и један од преводилаца Попине поезије у есеју „У ноћном возу: О Марку Стренду” присећа се утицаја и значаја Васка Попе за тадашњу песничку генерацију Америке: „Стренд и ја припадамо генерацији америчких песника која је открила европску и јужноамеричку поезију и на коју су обе поезије веома утицале. Шездесете године биле су доба преводилаштва. Сам Стренд је преводио са шпанског и португалског. Врло пажљиво су читани и имитирани песници као што су Пабло Неруда, Сесар Ваљехо, Васко Попа, Анри Мишо, Паул Целан, Карлос Друмон де Андраде, Рафаел Алберти, Рајнер Марија Рилке, Фернанд Песоа, Збигњев Херберт, Винсенте Уидобо и Робер Деснос, поред многих других [...] Били стари или млади, песници теже да подмладе лирску песму, а ове књижевности пружале су за тако нешто могућности које се нису могле наћи у америчкој поезији тога времена. Код тих страних песника изнад свега дивили смо се екстравагантности њихових поређења и метафора, начину на који допуштају машти да подивља.” (Симић 2006: 25–26). У овом цитату налазимо сасвим јасно место Попине поезије у светском низу песника, који су превођени у Америци пре више од педесет година. Нема сумње да је поезија Васка Попе поседовала ту врсту универзалности и егзотичности у исти мах, а то је изгледа био пут и ка другим језицима и културама. После двадесет пет година од смрти песника ми се надамо да имамо његов целокупан песнички, есејистички и антологичарски опус. Према досадашњим изучавањима Попине поезије било је неколико несугласица око обима, целине, корпуса велике интегративне књиге његове поезије и пред нама се на српском језику нашло неколико научних монографија које су биле усмерене на истраживање циклуса, интегративних веза структурног, тематског и семантичког типа, елементе поезије апсурда и модерног театра апсурда, хумора и односа према старој српској средњовековној поезији. Хронолошким следом објављене су ауторске и колективне монографије: Ронел Александер *Структура поезије Васка Поне (The Structure of Vasko Popa's poetry, Columbus, Ohio, 1985)* на српском језику 1996. године; Дамњан Антонијевић, *Мит и стварност. Поезија Васка Поне* (1996); *Поезија Васка Поне* (1997), зборник радова, уредио Новица Петковић; Весна Цидилко, *Студије о поетици Васка Поне (Studien zur Poetik Vasco Popas, Wiesbaden Harrasowitz, 1987)* на српском језику 2008. године; Александар Бошковић, *Песнички хумор у делу Васка Поне* (2008); Петар Милошевић, *Поезија апсурда* (2008); *Јутро мисле-*

но, немањићско доба, антологија српске средњовековне поезије (2009) и Светлана Шеатовић Димитријевић, *Део као целина & целина као део Структура и семантика циклуса у поезији Васка Попе и Ивана В. Лалића* (2012).

Да ли Попин песнички корпус чини седам или осам збирки песама, од *Коре* до *Реза* или у тај низ можемо укључити и циклус „Мала кутија” и недовршену збирку *Гвоздени сад?* У дефинисању корпуса Попиних циклуса дошло је до извесних несугласица међу досадашњим истраживачима и то је довело до различитих резултата на проучавању структуре његове поезије. Ронел Александер је у књизи *Структура поезије Васка Попе* прихватила чињеницу да циклус Попиних песама чини само седам песничких књига, без *Реза* тврдећи да је реч о збирци која има другачије поетичке особености у односу на претходних седам збирки. Тако је прво проучавање циклуса и природе циклуса Васка Попе почело са опусом који ми, као и потоњи тумачи (Весна Цидилко, Дамњан Антонијевић, Александар Петров, Петар Милошевић) проширујемо и на осму збирку. Ронел Александер се ослања на Попино појединачно објављивање збирки песама са типичним логотипом и на инсистирању да су песме делови циклуса, а циклуси делови збирки. Тек од 1980. године Ронел Александер примећује: „Песник ставља јасно до знања да свака његова песма припада одређеном циклусу, и да сваки циклус припада одређеној књизи, сада изричито објављује виши степен интегрисане организације – оно што ја називам „опусом” – који се састоји од тих седам књига. Тај опус, седмотомна сабрана дела (објављена у Југославији као *Дела*) је поетска структура коју анализирам као јединствен интегрални текст са бројним унутрашњим поделема. Морам нагласити да ме не интересује ’биографија’ појединих песама, циклуса или књига, и да моја анализа не обухвата песме које нису укључене у књиге, нити књиге које су штампане након 1980. То значи да сам усмерила своје интересовање не на то како је створен опус до 1980., нити каква ће бити коначна форма евентуалних *Сабраних дела* Васка Попе, већ на јединство опуса из 1980, као јединственог дела (оно што би неко могао назвати ’усклађени део’ поетске уметности Васка Попе.” [Александер 1996: 15–16]. Параметар јединства опуса Ронел Александер налази у песничким *Делима*, која је Васко Попа приредио 1980. године и поставио их у јединственом кругу од седам симбола поређаних у смеру казаљке на сату. Александер не прихвата збирку *Рез* као део Попиног цикличног опуса јер је та збирка другачија у поетичким елементима и упориште за ту тезу налази и у различитостима првог и другог издања *Реза*. То објашњење ставља у напоменама уводног дела своје студије: „Попина осма збирка *Рез*, прво је објављена у истом формату као и осталих седам књига из опуса из 1980. У тој књизи логотип *Реза* убачен је између логотипа *Куће насред друма* и *Коре*. Међутим, следеће године појавило се ново издање *Реза* (Нови Сад, Војвођанска академија наука); формат се битно разликовао од формата осталих књига из описа из 1980, уочава се изостанак дијаграма. Песник, очигледно свестан да седмотомни опус из 1980. представља завршену фазу у његовом раду, и да *Рез* означава нов и различит правац у изразу, изгледа да је пожелео да скрене

пажњу на ту чињеницу начином објављивања 8. књиге.” [Александер 1996: 22]. Посебну пажњу у проучавању структуре циклуса Ронел Александер је посветила збирци *Вучја со*.

Насупрот овом одређењу циклуса и јединствености циклусног опуса противи се Александар Петров у раду „Песнички циклуси: Васко Попа” који је објављен двадесетак година касније на конференцији слависта у Магдебургу 2000. године: „Али Попа се те књиге није одрекао нити је уопште издвојио из свог опуса. Поменуто издање је Академија наука и уметности Војводине објавила не као књигу песама него као академску беседу, када је он постао редовни академик, па је садржала – она једина – и песников коментар. У питању, ипак, није, неспоразум. Александер је *Рез* изоставила јер није мислила да се он сасвим уклапа у њену шему Попиног целокупног дела. Из истих разлога она се одлучила да ћутке пређе још преко једне, додуше само делимично објављене књиге песама. Попа је тој књизи дао наслов *Гвоздени сад*, из ње је био објавио један циклус ’Мала кутија’, и три песме из још једног, недовршеног циклуса, који је назвао ’Љубавници.” [Петров 2008: 217]. Александар Петров у завршном делу свог рада налази аналогije између песама *Гвозденог сада* са песмом „Гвоздена јабука” из првог циклуса *Коре*. Потом се успостављају тематске и лексичке везе између прве песме „Познанство” из *Коре* и прве песме „Мала кутија”, као и сличности са описима белутка јер и у малој кутији је као и у белутку садржан је цео свет. Низом сличности мотивског, стилско–језичког и семантичког карактера успоставља се веза и са овом недовршеном збирком, али и довршеним циклусом „Мала кутија”.

Циклусе као целину Петар Милошевић сагледава кроз симболику бројева појединих песама у циклусима и број циклуса у збирци. Тако циклус „Кост кости” има седам песама, пролошку и епилошку, а бројем седам се евоцира мит о ставарању света и апокалипса. Милошевић врло концизно наводи интегративне елементе Попиних циклуса: „Његови циклуси износе увек једну причу која превазилази димензије појединачних песама. Та прича је понекад континуирана као у епу и роману, понекад пак таква да појединачне песме упућују са разних страна на причу која лебди у позадини. У овом другом случају, пошто наратор није експлицирао причу, читалац је саставља сам.” [Милошевић 2008: 98]. Дамњан Антонијевић је у студији *Мит и стварност. Поезија Васка Поне* још 1996. године сагледао Попин опус као целину од осам књига. Његова истраживања иду у правцу дефинисања Попиног опуса као једне, јединствене КЊИГЕ. Он је тумачи као јединствену, чврсту, кохерентну, а поступак описује као порицање лиризма, сентимента, уримљавања. Основни структурни принцип Попиног песништва Антонијевић описује: „Све је у овим књигама, на свој начин повезано и испреплетено, све се понавља у новом и друкчијем осветљењу: метафора, симбол, поступак, делатна лица, организација песме, организација књиге, саме песме, циклуси, па и збирка међусобно. Вучји пастир у књизи *Усправна земља* појавиће се у друк-

чијој ситуацији у књизи *Вучја со...* У поезији Васка Попе најчешћа симболика јесте симболика људског тела: главе, очију, удова. И космос има облик људског тела и организма.” [Антонијевић 1996: 7–8]. Антонијевић је пратио развој Попиних збирки и његова студија коју наводимо је синтеза ових минуциозних и дуготрајних анализа, које су пратиле сукцесиван ток овог песничког опуса.

У мојој монографији *Део као целина & Целина као део Структура и семантика циклуса у поезији Васка Попе и Ивана В. Лалића*² указала сам на два типа циклизације у српском послератном песништву. Попин модел циклизације се показује као чврста, унапред задата целина, а насупрот њој стоји Лалићева циклизација, која се развија постепено и представља лабавији облик цикличности. Попину циклизацију сам посматрала као парадигму модерне цикличности у српској поезији, а нова истраживања интегративних веза тражила сам у песниковом приређивању антологије *Поноћно сунце и Пет лирских кругова* Момчила Настасијевића. Васко Попа је у тим приређивачким пословима научио и открио моделе народне књижевности и Настасијевићевог зачетка идеје о формирању лирских кругова што ће накнадно и сам песник уградити у темеље своје циклизације. С друге стране, делимично сам указала на елементе барокне културе у Попиној поезији као једног од облика интегративности појединачних песама, али и целих циклуса и потом целокупних збирки. У будућности правци изучавања Попиног песништва требало би да се крећу у смеру семантизације његових формалних, мотивских, тематских, културолошких и осталих облика интеграције циклаторних целина. Семантизација Попиних циклуса и целокупне циклизације може се тумачити кроз наслеђе митских, хришћанских, средњовековних и барокних, пиктуралних елемената, али и кроз релацију са песничким опусом Момчила Настасијевића. У том смеру је други део рада који осликава српско-византијска традиција у *Усправној земљи* Васка Попе.

Усправна земља

*Усправна земља*³ Васка Попе је песничка књига која реактивира слојеве културе и симболе српско-византијске традиције у циклусима „Ходочашћа”, „Савин извор”, „Косово поље” „Ћеле кула” и „Повратак у Београд”. У *Усправној земљи* анализом интертекстуалних и интермедијалних мотива и симбола српских средњовековних манастира (Хиландар, Каленић, Жича, Сопоћани, Манасија, Сентандреја), фрескописа (Бели анђео), лика Светог

² Видети: Светлана Шеатовић Димитријевић, *Део као целина & Целина као део Структура и семантика циклуса у поезији Васка Попе и Ивана В. Лалића*, Институт за књижевност и уметност, 2012, Београд.

³ Сви цитати се узимају према издању: Васко, Попа, *Сабране песме*, Друштво Вршац лепа варош, Вршац, 1997.

Саве у историјском и духовном контексту и религијских симбола (Богородица Тројеручица у песми „Хиландар“) можемо да видимо основну идеју средњовековне књижевности засноване на принципу „поетског тоталитета“.

Збирка *Усправна земља* је састављена од пет циклуса симболичких наслова од по седам песама, изузев „Савиног извора“ који има 8 песама. На тај начин Васко Попа се спустио до наших најдубљих корена које види у Хиландару, преко циклуса посвећеног култној улози Светог Саве, наше националне пропасти оличене у симболици Косова до Ћеле куле и повратка у Београд, новог српског духовног средишта од тренутка када у њему влада Деспот Стефан Лазаревић. Целокупна збирка је са појединачним циклусима ходочашће кроз византијску и српску средњовековну традицију. У првој песми „Ходочашћа“ читамо јасну свест о значају *културног памћења* (термин Јана Асмана из студије *Култура памћења*⁴) и вишеструки смисао ходочашћа као облика *homo religiosus* i *homo vitor*a протканог етосом, патосом и логиком одређеног путештвија (термини Карла Маце из студије *Поклоничка путовања и феномен верског*⁵): „Ходам са очевим штапом у руци/Са упаљеним срцем на штапу//Стопала ми сричу слова/Која ми свети пут исписује//Цртам их штапом по песку/Пред спавање/На сваком коначишту/Да ми се из сећања не избришу“.

У циклусу „Косово поље“ вишеструким понављањем топонима Косово и Косово поље Васко Попа у *Усправној земљи* асоцијативним и интертекстуалним облицима интерполира темеље српске средњовековне традиције у своју модерну песничку књигу. Васко Попа је средњовековним поетичким принципом „поетског тоталитета“ синтетизовао наслеђа културе, религијских и уметничких мотива-симбола у модернистичком поетском изразу. За разлику од песника његове генерације и млађих, Ивана В. Лалића и Милосава Тешића који су обновили и песничке жанрове српско-византијске традиције (канон, кондак, тропар) Васко Попа је асоцијативним и другим облицима интертекстуалности и транстекстуалности (фрескописи и архитектонске структуре, „Бели анђеос“, конструкција цркве седмоврате Жиче, Небојша куле, Ћеле куле, икона Богородице Тројеручице) оживео најдубље корене српске средњовековне традиције. Процес модернизације српско-византијске традиције у *Усправној земљи* можемо сагледати као синтезу савременог песничког израза и културног наслеђа. У тој синтези су садржани елементи византијског наслеђа (златно и плаво као у песми „Манасија“) или сеоба дела српског народа на север када долази до прекида са византијском традицијом, али остају бар наслеђа средњовековне српске културе (као у песми „Сентандреја“ где је саграђено „седам сунцомоља“). За боље разумевање значаја *Усправне земље* у тренутку објављивања 1972. године скрећемо пажњу на књижевноисторијски контекст.

⁴ Видети: Јан Асман, *Култура памћења, Писмо, сећање, и политички идентитет у раним високим културама*, превео Никола Б. Цветковић, Просвета, 2011, Београд.

⁵ Видети: Карло Маца, *Поклоничка путовања. Верски туризам историјско-културолошки приступ*, Службени гласник, 2009, Београд.

Књижевноисторијски контекст

Историјску основу Византије и значај Византије за средњовековну Србију, као и последице те источнохришћанске културе коју смо добрим делом наследили или преко ње примили традицију хеленистичке културе Димитри Оболенски описује упозоравајући на снагу Византије на Балкану: „На Балкану и у Русији, наравно, Византија није никад 'умрла'. Читав век после 1821. године у машти грчког народа и његових државника и даље живи „велика идеја” обнове Византијског царства поновним освајањем Цариграда. Та су стремљења коначно разбијена малоазијском катастрофом 1921. године. Али наслеђе Византије није никад избрисано из културног живота југоисточне Европе... православни народи источне Европе до данашњег дана сачували су живу везу са својом византијском прошлошћу.” (Оболенски 1991: 445) После Другог светског рата у српској поезији се, пре свега, кроз прве песничке књиге Ивана В. Лалића појављују прве песме са насловом „Византија”. Корени Византије су код нас и дубљи; од Лазе Костића, Милана Ракића, преко Станислава Винавера, али нису континуирани и кохерентни. То су скормни и врло дискретни наговештаји неовизантијских слика или оних које историјским реминисценцијама призивају пад Цариграда, симболе византијске царске моћи, црвено и златно подсећајући на славну Византију и њене последње дане. Те песничке слике које се конституишу као асоцијације и историјске реминисценције су неовизантијске јер то није више чиста слика Византије као културне творевине већ њен одјек, модел по коме се стварају нова модерна песничка дела.

Ипак, реконструисање византијске културе и свест о интегративности српске културе са старом књижевношћу почиње веома интензивно од тренутка када се објављује *Србљак*. То је кључна књига која је мењала самосвест и самоспознање сопствених корена у најширем кругу српских књижевника (Васко Попа, Иван В. Лалић, Миодраг Павловић, Јован Христић, Матија Бећковић, Милосав Тешић).

Посебна пажња посвећује се византијској култури и средњовековној књижевности од 70-тих година 20. века када се објављује *Србљак*, зборник средњовековне књижевности и критике *Србљака*. *Јутро мислено*, антологија српске средњовековне поезије Васка Попе настаје почетком седме деценије, а остаје скривена у рукопису све до 2008. године када је приређује по жељи песника, постхумно Александар Петров. Попина антологија припада истом књижевном периоду у коме се обнавља самосвест песника седамдесетих година. Васко Попа 1972. године објављује *Усравну земљу* која реafirмише све домете српске културе, манастира са византијским стилем и култ Светог Саве као зачетника српске књижевности, цркве и школе. Циклус пе-сама „О делима љубави или Византија” Ивана В. Лалића публикован је 1969. године као циклус у оквиру *Избраних песама*, три године пре Попине збирке. Антологија средњовековне књижевности Васка Попе *Јутро мислено* је највеће изненађење, али и одлука песника да се та антологија остави за нека

друга времена јер је Попа већ довољно био изложен ударима режимске критике која је оштро полемисала о објављивању *Србљака*, који је објавио *СКЗ* на залагање управо овог песника. Потом је Попа објављивао циклусе „Косово поље” у *Књижевности* 1971, а „Савин извор” у *Летопису Матице српске* и „Ходочашћа” у *Савременику* обједињавајући их у *Усправну земљу* 1972. године. Попини разлози за одустајање од штампања *Јутра мисленог* су многобројни, али свест о значају средњовековног наслеђа је сасвим јасна јер се тих неколико година у Попином опусу ређају циклуси песама и збирке подстакнути српском средњовековном историјом, митовима, легендама који се откривају на семантичком и лексичком плану.

Почетком седамдесетих година процес друштвених и политичких промена и нове валоризације старих књижевности и религије везан је за објављивање *Србљака*, па тако и за полемике које су уследиле тим поводом и окретање српских песника најстаријим изворима српске књижевности и религије. Лик Богородице Тројеручице је постао један од најчешћих мотива у поезији Васка Попе, Миодрага Павловића, Ивана В. Лалића и Љубомира Симовића, Матије Бећковића. Реафирмација Богородичиног лика може се пратити са поетичког и религијског аспекта као део литерарног програма и друштвених промена. Посебно је наглашена обнова култа Јована Дамаскина, али преко култа иконе Богородице Тројеручице. Због тога већ у песми „Хиландар”, другој песми „Ходочашћа” Попа каже: „Црна мајко Тројеручице/Пружи ми један длан/Да се у чаробном мору окупам/Пружи ми други длан/Да се слатког најједем камења//И трећи длан ми пружи/Да у гнезду стихова преноћим”. У „Хиландару” Попа обнавља средњовековни жанр молитве директним обраћањем Тројеручици, а непосредност коју остварује је резултат модерног песничког гласа уједињеног са тоном понизности византијских и наших песмословаца. Тројеручица је уточиште уморног ходочасника и зато је моли за: „Пружи ми три мале нежности/Док ми не падне хиљаду магли на очи/И главу не изгубим// И док теби све три руке не одсеку/Црна мајко Тројеручице”. На крају песме се потврђује структура иконописачког култа Богородице Тројеручице јер се асоцијацијама призивају њена симболичка обележја (три руке).

„Ходочашћа” – духовни пут *Усправне земље*

У *Усправној земљи* Васко Попа покреће један стари средњовековни термин ходочашћа, па тиме и почиње збирка. Ходочашћа имају и стару средњовековну, али и православно-религијску функцију. На ходочашћу Попин јунак путник – Св. Сава, носи штап, песак, прате га вукови симболишући врховног паганског владара који ће прећи у хришћанску симболику, родоначелника самосталне српске православне цркве и брата првог српског краља. Долазак Св. Саве са симболиком паганског периода, штап и вучји траг представља обнову српске културе и спајање старе и нове књижевности, синтезу најдубљих чак и паганских облика веровања код Срба са византијским и најста-

ријим средњовековним периодом. Циклус „Савин извор” је такође облик духовног ходочашћа и уздицања Св. Саве, од одрицања световног живота до уздицања у двоструки лик који досеже до „сведишег ока”: „Гледа у камену/ Своје треће око”. Потом у циклусу „Ходочашћа” следе песме које представљају културни низ најзнаменитијих српских манастира: Хиландар на Светој гори који је и основао Св. Сава, а потом Каленић, најмлађи манастир из 15. века који је основан у време деспотовине када је Србија већ потпала под Османску власт. Затим се хронолошки след враћа уназад опет на најрепрезентативније манастире српске средњовековне државе; Жичу, Сопоћане, Манасију, па опет унапред ка Сентандреји, симболу најсеверније тачке до које је стигао српски народ у сеобама крајем 17. и у 18. веку. Овај низ манастира и симбола српске културе показују самосвест модерних песника и потребу да се споје византијски и стари средњовековни утицај са модерним добом. У низу песама посвећених Светом Сави као култној личности средњовековне Србије назиремо потребу да се покаже извор, донети и најбоље тековине овог српског писца, племића, првог патријарха и оснивача првих школа у Србији. После микроциклуса посвећеног Светом Сави Васко Попа уводи мотиве Косова и Косовог поља као симбола страдања српске државе, па ће у песми „Косово поље” казати: „Поље као свако/ Длан и по зеленила” и на крају песме: „Поље као ниједно/Над њим небо/Под њим небо”. Тиме се доказује тај усправни пут духовног страдања и вертикалног, небеског ходочашћа косовских жртава. Са аспекта наслеђа Византије у модерном добу најважнији је први циклус „Ходочашћа” где су манастири симболи који су и архитектонско, уметничко дело обележено византијским и аутентично српским стилем. Потом следи циклус о Светом Сави, првом српском пастиру као облик синтетизоване паганске и старе средњовековне културе смештене у религијско духовни облик ходочашћа.

Васко Попа је традицију и историју уткао у сигурно најмодерније песничке изразе, док је Иван В. Лалић тежио интегрисању модерног и традиционалног исказа. Милосав Тешић је отишао најдаље у лексичком и версификацијском погледу наслањајући се и на литерарни ток својих песника претходника и савременика. У том правцу се могу сагледати Тешићеве збирке *Прелест севера. Круг рачански, Дунавом и Седмица*. Милосав Тешић ће у *Прелести севера. Круг рачански, Дунавом* (1995) попут Васка Попе из *Усравне земље* (1972) увести јунака лирског циклуса који је фигура верујућег човека (*homo religiosus*) и фигура човека путника (*homo viator*). У књижевноисторијском низу тако можемо видети како се феномен ходочашћа као духовног пута културе сећања у српској поезији обнавља на другачијим поетичким основама кроз само двадесетак година. *Усравна земља* је тако остварила утицај на наредне генерације песника који су продубили и још јаче синтетизовали византијско и старо српско наслеђе.

У последњих двадесет пет година сведоци смо великог помака у тумачењу Попине поезије, српског заумног песника, али тек очекујемо студије, које ће морати да докажу сву сложеност и испреплетеност националних и

универзалних литерарних наслеђа у поезији овог вишеструко иновативног поете. Свако ко се упусти у поезију овог мага речи мораће да каже „Да” и да се упусти у неодољиву игру завођења Попиног модрог свода неће имати права да каже: „Не заводи ме модри своде/ Не играм” (Познанство, *Кора*).

Библиографија

- Асман Ј. (2011), *Култура памћења, Писмо, сећање, и политички идентитет у раним високим културама*, превео Никола Б. Цветковић, Просвета, Београд.
- Александер Р. (1996), *Структура поезије Васка Поне*, превела Јесенка Селимовић, Вукова задужбина, Матица српска, Орфелин.
- Маца К. (2009), *Поклоничка путовања. Верски туризам историјско-културолошки приступ*, Службени гласник, Београд.
- Милошевић П. (2008), *Поезија апсурда*, Службени гласник, Београд.
- Оболенски Д. (1991), *Византијски комонвелт*, Просвета – СКЗ, Београд.
- Попа В. (1997), *Сабране песме*, Друштво *Вршац лепа варош*, Вршац.
- Петров А. (2008) „Песнички циклуси: Васко Попа”, [у:] *Канон. Српски песници 20. века*, Службени гласник, Београд.
- Раичковић С. (1996), *Један могући живот*, Бигз–СКЗ, Београд.
- Симић Ч. (2006), „У ноћном возу: О Марку Стренду”, *И ђаво је песник*, есеји, превела Весна Рогановић, Откровење, Београд.
- Цидилко В. (2008), *Студије о поетици Васка Поне*, Службени гласник, Београд.

Svetlana Seatović

NEW TRENDS IN THE INTERPRETATION OF THE POETRY OF VASKO POPA *VERTICAL LAND AND SERBIANBYZANTINE HERITAGE*

(Summary)

This paper presents findings on the interpretation of the poetry of Vasko Popa in the last 25 years. They point to a shift in the analyzes that follow new theoretical insights. In the case of collections *Vertical land* shows how the medieval Serbian and Byzantine heritage built into the cycle of poems in the collection, with special emphasis on the cycle of „Pilgrimage”.

Key words: Vasko Popa, cycle of poems, Byzantine culture, Serbian medieval heritage, pilgrimage.